

גבולות היחידה: פרק י"ח פסוקים יג-כז

נושא היחידה: עצת יתרו ומינוי השופטים

כתב: יאיר לבני

הסבר כללי:

בפרשה שלפנינו, אנו פוגשים ביסוד מערכת המשפט של עם ישראל, נשים לב לתכונות הרצויות והמצויות של השופטים ולתפקיד השופטים. לפני כן, נשים לב גם למסירות של משה רבינו, שכלל לא רואה במה שהוא עושה איזו בעיה או עומס חריג. ולבסוף נציין גם את הענווה של משה שמקבל את עצת יתרו וממנה את השופטים.

פתיחה:

נציין שבפרשה זו נלמד על השופטים הראשונים של עם ישראל, על היסוד לכל מערכת המשפט. כל תלמיד ימלא במחברתו טבלה ובה יציין אודות השופטים בעם ישראל: מהם תפקידי השופטים? מהן התכונות הרצויות ומהן התכונות שאינן רצויות? אפשר גם לכתוב טבלה זו בלוח.

עיון בפסוקים:

לפני קריאת הפסוקים הראשונים, נשאל את התלמידים מה לדעתם עושה משה במשך היום? המורה יקרא את פסוקים יג-טז - תיאור המצב הנתון, תפקוד משה כשופט יחיד בעם¹. האם דברי התלמידים מתאימים לכתוב בפסוק²? נפנה את התלמידים ונשאל אותם: האם מוזכרים כאן תפקידים או תכונות רצויות של השופט. אפשר לרשום זאת על הלוח או לתת לתלמידים למלא בדף שילווה את הלימוד.

קריאת פסוקים יז-כג - דברי יתרו והצעתו.

ניתן לתלמידים לקרוא ולמצוא בפסוקים את תפקידי השופטים ואת התכונות שלהם ונרשום אותם על הלוח.

נשווה בין מה שכתבנו בהתחלה בדברי משה אודות תפקיד השופט לבין דברי יתרו.

¹ יש לשים לב לכך שמשה מלמד תורה לפני מתן תורה, אפשר להעלות את זה בפני התלמידים, ולתת להם לחשוב מה לימד משה את העם לפני מתן תורה? איזה דברים היו ידועים?

² אפשר לציין את מחלוקת רש"י ורמב"ן לגבי דברי משה בפסוקים טו-טז. מה בדיוק היה משה עושה, מה כוונת הביטוי- "לדרוש אלוקים": לפי רש"י – "לשאול תלמוד מפי הגבורה", ללמוד תורה, ולפי רמב"ן – "להתפלל על חוליהם, ושיודיעם מה שיאבד להם"

יש לשים לב לפירוש דברי יתרו, מה הכוונה בכל תכונה, יש בזה מחלוקות פרשנים³. אפשר לתת לתלמידים למלא בדף מהם התכונות הרצויות ולכתוב את פירושם. נשאל גם מדוע חשובה כל תכונה.

פסוקים כד-כו

ראשית אפשר לשים לב לפסוק הראשון (כד), שהוא לכאורה פשוט ואין בו שום חידוש, אך עצם זה שמשה מקבל את דברי יתרו מלמד על ענווה גדולה של משה. יחד עם זאת נבדוק האם באמת משה קיבל את כל דברי יתרו או לא. נקרא כאן ביחד את הפסוקים ונשים לב מה משה בוחר ולשם מה⁴, כיוון שבפסוק מוזכר "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל", נשאל האם משה לא קיבל את כל עצת יתרו? מה משמעות "אנשי חיל" המופיעים כאן?

הצעות להמחשה:

ניתן לתלמידים להציג מקרים של משפט אצל שופט שחסרות לו התכונות הנדרשות, ולהראות את חשיבות התכונה. אפשר להציג כמה הצגות, בכל פעם תכונה אחרת – פעם שופט אוהב בצע, ופעם שופט רך-לב וכן על זה הדרך, להמחיש את הבעייתיות שתיווצר ממשפט על ידי שופטים לא הגונים. אפשר גם להציג בסוף השיעור כיצד פועל מערך המשפט שהתווה יתרו – אדם פונה בשאלה או יוכוח לשר העשר, הלא הוא השופט הבסיסי, הראשון, האחראי על עשרה אנשים, הוא מתלבט ומתחבט ומעביר את השאלה לשר החמישים וכן הלאה עד שמגיע למשה רבינו.

מסרים והפנמה:

נשים לב לכמה מסרים בפרשה:
תכונות השופטים מלמדות אותנו על חשיבות מערכת המשפט בעם ישראל, אפשר כבר להזכיר כי הדיינים נקראים בתורה "אלוקים", הם ממש שותפים לקב"ה בעשיית הצדק בעולם ולכן הם צריכים להיות אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת ושונאי בצע!
משה בכל הפרשייה⁵ מתנהג בענווה גמורה, גם בעצם עמידתו מהבוקר עד הערב לטובת העם, כאשר הוא אינו רואה בכך בכלל בעיה... וגם בקבלתו את הצעת יתרו, מתוך ענווה והכרת האמת.
ניתן לפתח דיון בכיתה, האם יש תכונה שנראית חשובה יותר מכל התכונות? איזו תכונה אתם

³ עיין בהרחבות.

⁴ גם כאן, חשוב לשים לב למחלוקת רש"י ורמב"ן לגבי קבלת משה את דברי יתרו, אלו אנשים בדיוק משה בחר, עיין בהרחבות.

אפשר גם להשוות בלוח עם הכתוב בחומש דברים א, יב-טז.

הייתם מדגישים ביותר? האם יש תכונה שכוללת או משפיעה על תכונות נוספות.

מבט שלם:

ביחידה הקודמת העלנו שאלה אודות שמה של הפרשה, מדוע הפרשה שבה מסופר על מעמד הר סיני ונתינת התורה נקראת על שמו של יתרו. אחרי לימוד היחידה שלנו, אפשר כבר לומר שליתרו יש חלק חשוב בהנחלת התורה ומשפטיה בקרב העם. התורה היא תורת חיים והיא מנחה אותנו בכל צעד ושעל, אך בכדי שאכן התורה תשפיע כך על החיים, חייבים את מערכת ההוראה והמשפט שתוריד את התורה מ-"משה קיבל תורה מסיני" עד שרי חמישים ושרי עשרות. יתרו נותן למשה את העצה לבניית מערך המשפט ומקבל על כך מקום של כבוד בפרשיות התורה.

סיכום:

יש ביטוי שאומר: "אורח לרגע, רואה כל פגע". אדם המגיע מבחוץ, רואה דברים לא מתוקנים, שאנשים מבפנים לא רואים. יתרו מגיע כאורח חשוב למחנה ישראל, ומיד הוא שם לב לעומס המוטל על משה. משה יכול לומר לו "שב בצד, תתבונן, תלמד! מה אתה פותח את הפה כל כך מהר? אתה חדש פה!" אך משה בענווה גדולה, מקבל את הצעתו של יתרו, גם אם לא בדיוק לפרטי פרטים, עדיין את העיקרון הוא מקבל. האם גם אנו יודעים לקבל הערות בכזו קלות ופשטות? זו שאלה שהולכים איתה הביתה....

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

ניתן להשוות את פרשייתנו לנאמר בחומש דברים פרק א, פסוקים יב עד טז, שם מספר משה על מינוי השופטים.

יש מספר מקומות בתנ"ך בהם מסופר על דין ומשפט: יהודה⁶ ותמר, משפט שלמה, משל כבשת הרש של דוד ונתן הנביא (שמואל ב פרק יב) - אפשר לבחון בכל מקרה איזו תכונה של שופט באה לידי ביטוי במשפט. אפשר גם לחפש דינים ומשפטים בדברי חז"ל⁷. מקרים נוספים מופיעים בדברי חז"ל וכתובים בסדרה "כה עשו חכמינו": כה עשו חכמינו חלק חמישי עמוד 119 - דינו של אלכסנדר מוקדון (מופיע בבראשית רבה פרשה לג, א).

⁶ אם כי על פי הרמב"ן שם, יהודה פסק את הדין בתור מלך, לו יש גדרים שונים, אך בכל זאת ניתן ללמד על הענווה שלו.

וסיפורים נוספים בספר כה עשו חכמינו חלק שלישי עמודים 29-56.

מחלוקת הפרשנים לגבי התכונה "אנשי חיל":

לפי רש"י והרשב"ם - הכוונה לאנשים בעלי ממון שלא יפחדו ואינם צריכים להחניף ולהכיר פנים.

לפי הרמב"ן – זו מידה כוללת- "אנשים ראויים, להנהיג את העם הגדול במשפטים" כאשר שלושת התכונות הבאות אחריה הן הפירוט שלה, "כי לא יהיו אנשי חי במשפט בלי מדות הללו".

לאור מחלוקת זו נבחן גם את הדברים הנאמרים בסוף הפרשה "ויבחר משה אנשי חיל", האם משה לא מצא את המידות האחרות מסיבות שונות (אבן עזרא, ספורנו), או כדברי הרמב"ן שזו מידה כוללת.